

עוד אודות זהותו של מחבר ספר החינוך

תגובות למאמרו של הרב דוד מצגר 'הכל מעריכין' ¹²³⁴⁵⁶⁷ ¹²³⁴⁵⁶⁷ ^{אוצר החכמה}

ב'המעין' ניסן תשס"ה [מה, ג] עמ' 87

נהניתי מאוד ממאמרו של הרב מצגר שליט"א אודות הזהירות הנדרשת בהוצאת כתבי יד לאור. בין השאר צויין במאמר שהקביעה שמחברו של ספר החינוך הוא ר' פינחס הלוי אחיו ורבו של הרא"ה מוטעית, כפי שכתב המחבר עצמו במבואו לספר החינוך מהדורת מכון ירושלים. הרב מצגר ציין שזכה להסכמה רחבה לדעתו, והוסיף שלא ניתנה עד היום תשובה הולמת לדבריו מאת הדבקים בייחוס הנ"ל¹.

בקיץ תשס"ב זכיתי, בסיועו של הרב גריה גוטל שליט"א, להיפגש עם פרופ' תא"שמע ז"ל בספרייתו הגדולה, כדי ללבן את שיטתו בנושא זה. אציג כאן חלק מן הדברים שאמר לי בעליפה, ואוסיף גם ממה שהתחדש לי בביסוס שיטתו שר' פינחס הלוי הוא מחברו של ספר החינוך². אציין שמלבד פרופ' י"מ תא"שמע דגל בשיטה זו גם הרב משה הרשלר ז"ל, מהדירם של כתבי ראשונים רבים³.

ראשית אציג בתמציתיות את הנקודות המרכזיות בשאלה זו. כבר קדמונים העירו על כך שייחוס ספר החינוך לרא"ה הינו מוטעה, ולעומת זאת הקביעה כי מחברו של ספר החינוך הינו אחיו ורבו של הרא"ה ר' פינחס הלוי מבוססת על מקבילות בין דברי החינוך לבין דברי ר' פינחס הלוי⁴. הרב שמחה במברגר מהדיר ספר "פקודת הלוי" לרא"ה, והרב שעוועל במבואו לספר החינוך מהדורתו, עמדו על חמש

- 1 המעין, שם, הע' 15.
- 2 למרות שניסיתי כמובן לדייק בדבריי, אני חייב לציין שהציטוטים שלי מתוך הדברים שאמר לי פרופ' תא"שמע ז"ל בע"פ הינם על אחריותי בלבד.
- 3 ראה בחידושי הריטב"א לברכות (מוסד הרב קוק, תשמ"ד) עמ' רז הע' 165. זה המקום להודות לרב ש"ז הבלין שעבר על מאמרי והעיר לי את הערותיו (דברים שלו בנושא זה פורסמו, כהערה אגב ענין אחר, בהקדמתו לספר ארחות חיים הלכות שבת, מהדורת מכון תורני ישיבת אור עציון תשנ"ו, עמ' מד הע' 14 ועמ' מה ד"ה אם [= ספר כליבו מהדורת הרב וידבסקי, תשנ"ו, עמ' ח, הע' 14 ועמ' ט ד"ה אם]). בין השאר כתב לי שזיהוי מחבר ספר החינוך עדיין מוטל בספק, ושלדעתו אמנם יותר נח לזהות את ר' פינחס כמחבר הספר מאשר לקבוע שזהו אחד מתלמידי הרשב"א, אם כי בעניין שנות השמיטה נראה לו שמחבר ספר החינוך הביא את הדברים מחידושי הרשב"א (כמו שעשה בעל ארחות חיים), ולפי זה קשה לומר שהמחבר הוא ר' פינחס.
- 4 פרופ' תא"שמע ריכז אותם במאמרו 'מחברו האמיתי של ספר החינוך', קרית ספר, כרך גה, תש"מ, עמ' 787-790.

מקבילות בין דברי ר' פינחס לדברים הנמצאים בספר החינוך; תא"שמע מציין זאת ואף הוסיף מקבילה שישית⁵, ואני בחסדי ה' מצאתי מקבילה נוספת⁶. עיקר תגליתו של תא"שמע היתה להכיר בכך שפיענוח הציטוטים הנ"ל בכוחם ללמד על זהות ר' פינחס כמחבר ספר החינוך⁷.

הרב מצגר במבואו הסכים לזיהוי המקבילות בין דברי החינוך לפסקי ר' פינחס, אלא שנתן להם פרשנות אחרת. הסיבות העיקריות לאייקבלתו את קביעתו של תא"שמע היו כדלקמן⁸: א. אם נניח שר' פינחס הוא מחבר ספר החינוך, יצא שהרא"ה יחלוק על דברי אחיו ורבו שמסכים לדעת הרשב"א בדין "נכסי לך ואחריו להקדש", כשהוא אפילו לא מזכירו במחלוקת חריפה זו. ב. כיון שבדיון הנ"ל דעת מחבר ספר החינוך נהרשב"א זהות, יש לקבוע שמחבר החינוך הינו תלמיד הרשב"א; לא ייתכן אם כן שהמדובר בר' פינחס, כי הוא היה רבו של אחיו הרא"ה וגדול בשנים ממנו ומן הרשב"א חברו. יש לפרש את המקבילות בין החינוך לדברי ר' פינחס כאל העתקה של אחד מתלמידי הרשב"א מספר חידושי של ר' פינחס על הש"ס⁹. בהערות השוליים הוסיף הרב מצגר¹⁰ שתלמידי ר' פינחס, הרא"ה, הריטב"א ועוד, אינם מזכירים את ספר החינוך; שישנה סתירה בין פסק החינוך לדברי ר' פנחס המובאים ב"בדק הבית" לרא"ה; ושאר הר"ש במברגר לא הסיק מהמקבילות הנ"ל את המסקנה אותה הסיק פרופ' תא שמע, וכן פרופ' י"ש שפיגל כתב מאמר שבו דחה אף הוא את יחוס החינוך לר' פינחס הלוי¹¹.

תגובת פרופ' תא"שמע¹² היתה שהרא"ה והרשב"א נחלקו שם בקביעת דעת רבם הרמב"ן, ולכן יכול היה הרא"ה לבכר את דעת הרמב"ן על זו של אחיו וגם לא להזכירה, ואין בדבר שום תימה. כמו כן לא יתכן ליחס את ספר החינוך לתלמיד הרשב"א, כאשר אינו מזכיר את שם רבו אפילו פעם אחת. בעל פה הוסיף לי תא שמע שהוכחות מן הסוג הזה אינן משכנעות לשני הצדדים, כי אין הכרח שתלמיד

5 שם, עמ' 788, הע' 5. ושם שהרב שעוועל לא ציין את מקבילת 'ברית מלח'. טעות היתה בידי הרב מצגר כשהשיג על תא"שמע "שנעלם ממנו שר' שמחה במברגר עמד על כך בהקדמתו" וכו' (מבוא לספר החינוך עמ' 19 הע' 110), אמנם בהחלט תמוה שתא"שמע החליף בין שם המהדיר הרב שמחה לשם אביו הרב יצחק דוב הלוי במברגר, בשעה שזה כתב רק מכתב הסכמה לספר.

6 לגבי טומאת מצורע, מצוה קסט בספר החינוך, הובא בספר פקודת הלויים עמ' צג הע' נו. המשפט בספר 'פקודת הלויים' 'ור' אחא ז"ל מפרש" וכו' פוענח ע"י המהדיר הידוע ר"מ בלוי במהדורתו המצולמת לפקודת הלויים כ"אחי ר' פנחס ז"ל מפרש" וכו', וגם את זה מביא ת"ש בשמו במאמרו הע' 6. פרופ' תא"שמע הודה לי שטעה כשביקר את הרב שעוועל על שלא עמד על כך ש"מפרש" הינו טעות דפוס בלבד וצ"ל "מפרש", כי הרב שעוועל אינו מביא כלל ביטוי זה.

8 עמ' 19. 9 שם, הע' 113. 10 שם.

11 ספר הזכרון להרב יצחק גיסים חלק ה (ירושלים תשמ"ה) עמ' עא-עג.

12 הספרות הפרשנית לתלמוד, י. מ. תא"שמע, תש"ס, ח"ב, עמ' 66 הע' 98. ושם מפנה למה שכתב בשנתון המשפט העברי יח-יט (תשנ"ב-תשנ"ד) עמ' 487 הע' 12.

ימנע מלחלוק על רבו או יראה חובה להזכיר אותו או את ספריו, ושכיח גם שיהיו סתירות בדברי ראשונים; מה שאין כן בהוכחות מתוך סידרת פסקים מקבילים, שהן הוכחות משמעותיות כדי לזהות בהן את כותב הספר.

אוסף שאתח הטענות העיקריות נגד שיטתו של תא"ש שמע התבססה על קביעתו של בעל ה"ראש אפרים" שמחבר ספר החינוך הינו תלמיד הרשב"א. אך כבר הרב פרום בספרו 'תורת הלוי' העיר על קשיים בשיטה זו¹³: אין להסיק מסקנות מכך שדברים שכתבם בעל החינוך בשם מורו נמצא שהם דעת הרשב"א, כי יתכן שגם גדולים אחרים סברו כדעתו. עוד כתב הרב פרום שכתב"י העתיק ביותר של החינוך הוא משנת ע"ג לאלף השישי, סמוך לפטירתו של הרשב"א, וקשה לתאר שכבר אז הועתק ספר של אחד מתלמידיו¹⁴.

הרב פרום ביסס את דעתו שלא תמיד בתואר "מורי" יתכוון בעל החינוך לרשב"א על דברי החינוך במצוה שפה, שם הוא מחדש בשם מורו שהסל מצרף את הפת לחלה דווקא אם רדה לתוכו ישר מהתנור. חידוש זה לא נמצא ברשב"א אלא באור זרוע בשם רבינו יצחק ב"ר אשר, שהחינוך חי ללא ספק הרבה אחרי תקופתו. מכאן, לדעת הרב פרום, שאין להוכיח דבר מצטוטים של החינוך בשם מורו על סמך המצוי בדין בלבד, "דאפשר שכיוון לאחר". הרב מצגר ציין במבוא מקור אחר לדין החינוך הנ"ל מלבד הריב"א המובא באו"ז¹⁵: "דעה זו נמצאת במיוחד לריטב"א פסחים מת, ב בשם הרב"ט, ויתכן ששמע כן מרבותיו" – הרשב"א. גם הרב פרום הביא את הריטב"א הנ"ל, אלא שביאר שמקור הריטב"א עשוי באותה מידה להיות גם הרא"ה¹⁶. לדעתי ניתן להוסיף ראיה נוספת המקלישה מאוד את ההסתברות לייחס את הדין בהלכות חלה הנ"ל לרשב"א: בחיבור "פסקי חלה" לרשב"א כלל לא מובא חידוש זה לענין צירוף חלה בסל¹⁷! נמצא שקושיית הרב פרום על שיטת ה"ראש אפרים" בעינה עומדת.

לדעתי גם אין להוכיח משתיקת הר"ש במברגר שלא קיבל את הדעה שר' פינחס הוא מחבר ספר החינוך. הר"ש במברגר לא נכנס לסוגיא זו, וגם מן הדברים שכתב בעל ה"ראש אפרים" הוא מציין רק שמחבר החינוך אינו הרא"ה, ולא שהוא תלמיד הרשב"א¹⁸. גם אין להביא ראיה מכך שהספר לא מוזכר על ידי תלמידיו של ר'

13 הרב מרדכי יהודה הלוי פרום, תורת הלוי (ירושלים תשי"ב) מבוא עמ' 11.

14 על כך העיר לי הרש"ז הבלין שלדעתו לא מן הנמנע שחיבורים של תלמידי הרשב"א, שחלקם פעלו כבר עשרות שנים, יועתקו בתקופה זו.

15 הערה 115, סע' י.

16 מבוא עמ' 12 הע' 1. ראשונים נוספים כתבו חידוש זה, והם צוינו במהדורת המנחת חינוך של מ"י: רבינו דוד, מהר"ם חלאוה, והמאירי בשם י"מ. כמו כן הובא בשם העמק שאלה (סוף שאילתא עג) שכן סוברים בעל השאלות ורש"י בנדה ח, א.

17 שער ב (הוצאת אורייתא תשמ"ו עמ' י-יא). איני מבין לאיזו השוואה בפסקי חלה התכוון הרב מצגר בהערותו שם.

18 עמ' 8, מהדורת בלוי, ד"ה והנה.

פינחס, כי גם השגות הרמב"ן לספר המצוות של הרמב"ם למשל הוזכרו רק ע"י תלמידי תלמידיו של הרמב"ן, ולא ע"י הרשב"א למשל¹⁹. גם לענין הסתירה בדברי ר' פינחס בנוגע למקום שחיטת העוף השיב תא שמע באופן מניח את הדעת, כדברי הרא"ה בעצמו: "וכמה דברים נאמרים מפי הרב לתלמיד והוא לא כתב כן, ואף בדברי רבותינו אמרו 'כאן קודם חזרה כאן לאחר חזרה', ומשנה לא זזה ממקומה"²⁰.

לדעתי התשובות שניתנו במאמר זה נותנות מענה גם לכל השגותיו של פרופ' שפיגל במאמרו שהוזכר לעיל. רק בענין השגתו השלישית, "תאשמע עצמו ציין ליחס החינוך אל הרמב"ן שאין הוא כשל תלמיד לרב. סביר שהרמב"ן היה גם רבו של ר"פ, כפי שהיה רבו של הרא"ה, וא"כ אין ר"פ יכול להיות בעל ספר החינוך", אוסיף שתאשמע כתב מפורשות שלא היה ר' פינחס תלמידו של הרמב"ן, "ר' פינחס היה בן זמנו הצעיר מעט של הרמב"ן, ואף בן מקומו, אך לא תלמידו"²¹, ואם כן הנחת היסוד של שפיגל אינה קיימת לדידו של תאשמע. אמנם תאשמע שינה לכאורה את דעתו בדבריו בשנתון המשפט העברי כעשר שנים לאחר פרסום דברי שפיגל, שם כתב שר' פינחס הינו תלמיד הרמב"ן: "ברור כי במילת 'מורינו' האמורה בחינוך במצווה ת' הכוונה היא לרמב"ן ולא לרשב"א, והמדבר שם הוא תלמיד הרמב"ן ולא תלמיד הרשב"א". הצבעתי על סתירה זו בפני תאשמע, והוא הסביר לי שכוונתו היתה שר' פינחס היה כמעט בן גילו של הרמב"ן ומעין תלמיד-חבר שלו, ולכן הוא לא יכנה אותו כרבו; לדעתו כאשר בספר החינוך הוא מכנה את הרמב"ן "מורינו" הוא כנראה מתכוין לביטוי של כבוד, ולא שהיה ממש רבו.

פרופ' תאשמע הסביר לי שאין כוונת דבריו שפותר באופן "סופי" את שאלת זהות מחברו של ספר החינוך²² שלא יתכנו פתרונות אחרים לשאלה, אלא שמסתבר יותר לפרש את ההקבלה בין פסקי ר' פינחס לפסקי ספר החינוך בכך שר' פינחס הוא מחברו, מאשר לחפש פרשנויות אחרות. הוא הוסיף שמחקרים מסוג זה אינם כמו מתמטיקה, ולא ניתן בדרך כלל להגיע לדיוק של מאת האחוזים ולמסקנה מוחלטת, אלא שמבין ההוכחות השונות יש לאמץ את המסתברות ביותר, ואם אינן הוכחות קלושות יש להישען עליהן ולהסיק את המסקנה המתבקשת; המסקנה שר' פינחס הוא מחבר ספר החינוך לדעתו היא "סופית" כיון שהיא מעוגנת בהוכחות הטובות ביותר העשויות להיות קיימות בנושא²³.

19 ספר המצוות עם השגות הרמב"ן, מהדורת הרב שעוועל (מוסה"ק תשס"א) עמ' ז-ח.
20 תשובות הריטב"א הוצאת מוסד הרב קוק, עמ' פה-פו. ועי' מ"ש תאשמע במאמרו בשנתון המשפט העברי הנ"ל הערה 12.

21 'מחברו האמיתי של ספר החינוך' סוף עמ' 788. 22 שם עמ' 787.

23 מן הענין להוסיף שעל שאלתי כיצד כה רבים מגדולי ישראל סמכו על הדעה המוטעית שמחבר ספר החינוך הוא הרא"ה, השיב פרופ' תא שמע ז"ל שעניינו אותם דברי החינוך, ולא הטריד אותם כלל אם המחבר הוא הרא"ה או מישהו אחר בתקופתו, ולכן סמכו על המקובל בזמנם; כך החיד"א כתב ספר שלם בשם "העלם עין" על גדולי ישראל שטעו בגמרות מפורשות (פרסמו רי"ל פישמן-מימון מכת"י עם הערותיו ב'סיני' מג [תשי"ח] עמ' שא ואילך), והרבה

לסיכום: בדברים אלו הוצגו וחוזקו תשובותיו של פרופ' תא-שמע ז"ל לטיעונים שהושמעו נגד קביעתו בדבר יחוס ספר החינוך לר' פינחס הלוי אחיו ורבו של הרא"ה, ובכך ניתנה "תשובה הולמת" לטענות שרוכזו נגדו בידי הרב מצגר במבוא לספר החינוך מהד' מכון ירושלים²⁴.

יוסף אברמסון

הואיל והויכוח בדבר זהותו של מחבר ספר החינוך חזר וניער, ראיתי לנכון להוסיף בזה כמה פרטים. כפי שיראה המעיין איני דן בגופם של דברים ולא בתשובה לכל טענה וטענה שהועלתה בנושא זה, אלא אני דן עתה בנושא הזיהוי מבחינה עקרונית.

לאחר שידידי המנות פרופ' תא-שמע ז"ל פרסם את מאמרו, שבו טען כי זיהה את מחברו האמיתי של ספר החינוך, פרסמתי את מאמרי 'רבי פינחס הלוי ואזהרותיו לשבת שלפני ראש השנה'²⁵. בסקירתי שם על 'יצירתו של ר' פינחס הבאתי את דברי תא-שמע, וחלקתי עליו מתוקף הדברים שכתבתי שם. סיום טענותי שם היה במילים: "מכל אלה נראה שהשערתו של תא-שמע אין לה על מה שתסמוך".

עם פרסום הדברים התקשר אלי ידידי המנות בטלפון, ושוחחנו במשך למעלה משעה בנושא זה. מבלי להיכנס לגופם של דברים, אמרתי לו בערך כדברים הבאים: הראייה העיקרית שלך היא העובדה שמצאנו כמה רעיונות המיוחסים לר' פינחס שכמותם מצאנו גם בספר החינוך, ולכן אתה מסיק כי מחבר החינוך הוא ר' פינחס. אבל, הקשיתי לו, הרי אתה בעצמך מודה כי הרעיונות הללו לא נעתקו מספר החינוך, אלא רק שקיימת הקבלה רעיונית; אני מסכים עמך שבמקרה רגיל ניתן לומר כי הקבלה רעיונית מאפשרת לנו לזהות את המחבר, אבל במקרה דנן, אף אם לא נתייחס לכך שאין לנו כאן ציטוט מדויק, הואיל וקיימות שאלות אחרות על הזיהוי הזה כפי שכתבתי במאמרי, הרי לא יצאנו מידי ספק. גם התשובות שאתה משיב לי עכשיו בשיחתנו על השאלות שהעליתי במאמרי, אינן תשובות ודאיות, שהרי אתה משיב בלשון 'אפשר', 'אולי', 'מצאנו דוגמה לכך גם במקרה אחר' וכד', אלא אלו הן

חומר בנושא מצוי אצל החוקר המופלא הרב שמואל אשכנזי מירושלים (עורך הגדה שלמה, הכרכים הראשונים של פחד יצחק, ועוד). עוד שאלתיו האם התפרסם המאמר "משנתו של ספר החינוך בשאלת טעמי המצוות" המוזכר במאמרו הנ"ל "מחברו האמיתי של ספר החינוך", והוא השיב לי בשלילה, אבל שעיקר תוכנו התפרסם בתוך המאמר בשנתון המשפט העברי הנ"ל.

24 דרך אגב, במבוא הנ"ל לספר החינוך נפלו טעויות דפוס רבות מאוד, וחבל. רק כדוגמה אציין שבעמ' 19 הע' 110 כותב הרב מצגר "והדברים נמצאים לפנינו בספר החינוך במצוות לא, רסט, תקמה, ותקמו, העוסקות במצוות גיד הנשה, שלוח הקן מעקה ואותו ואת בנו" — אך מצוות לא ו-רסט אינן קשורות כלל לנושאים המדוברים, ונראה שצ"ל לגבי גיד הנשה מצוה ג ולגבי אותו ואת בנו מצוה רצד. כך גם במקרים מסויימים ההפניות למצוות הן על פי מהד' שעוועל ולא ע"פ המהדורות הרגילות, והדבר מטעה את הקורא.

25 המציין בדברי ר"י אברמסון לעיל הע' 11.

תשובות הבאות להעמיד את דבריו כנגד שאלותי; אפשר לקבל אותן במקרה שלפנינו, ואפשר שלא לקבלן, והכל תלוי בסברה. אמרתי לו, אם כן נמצא אפוא שאין ראייה החלטית לא לכאן ולא לכאן. ^{אחר החסות} לאחר זאת הוא שאלני, אם כן מדוע כתבת שהשערתי אין לה על מה לסמוך, ומשמע כי אתה דוחה את דבריי מכל וכל, הרי אתה מסכים שאפשר לומר כך ואפשר לומר אחרת. עניתי לו כי אני אכן כתבתי במאמרי 'השערתי של תא שמע צריכה עוד לפני' ^{אחר החסות} ללמדך כי יש פנים לכאן ולכאן, אלא שהעורך שינה את דבריי, וכתבם בצורה חד משמעית, וכפי שהעתקתי זאת לעיל.

הואיל ויש בדברים הללו שאלה עקרונית של זיהוי מחברים וכפי שהסברתי, לכן מצאתי לנכון לכתוב את רוח הדברים של חילופי הדברים שהיו בינינו. יש להדגיש כי לאחר השיחה הארוכה הזו כל צד נשאר בעמדתו, שהרי הכל תלוי בסברה. אין מן הצורך לומר כי הויכוח שעבר בינינו היה ויכוח לשמו, ויחסינו הידידותיים נשארו כפי שהיו. אני מציין זאת במיוחד, כיון ש'אין משיבים את הארי לאחר מותו', ושמה יבוא מאן שהוא לטעון טענות של הבל, ודי לחכימא.

לאחר זאת פרסם ידידי ר"ד מצגר את דבריו, והוא הגיע למסקנה שחידושו של תא שמע אין לו מקום. יש לציין כי בעוד שבדבריו עמי היה תא שמע נחרץ יותר בדעתו ולא נסוג מדבריו; יתירה מזו, בתגובתו להשגותיו של ר"ד מצגר בשנתון המשפט העברי, ובספרו הפרשנות לתלמוד (המצויינים אצל ר"י אברמסון הערה 12), כתב: "ואני עתיד לחזור על ענין פשוט זה במקום אחר"; הרי שלפי דברי ר"י אברמסון הנ"ל נראה כי חלה אצל תא שמע נסיגה מסויימת, ועתה הוא מודה שיש פנים לכאן ולכאן, אלא שלדבריו מסתבר יותר שהמחבר הוא ר' פינחס, כיון שלדעתו ההוכחות שלו הן הטובות והמסתברות ביותר. במחקרים מסוג זה, לדברי תא שמע, ^{אחר החסות} ההסתברות הטובה ביותר מספיקה כדי להיחשב הפתרון הנכון והסופי. אבל אם בהסתברות עסקינן אזי יש תשובה, ויבואו טענותיו של ר"ד מצגר, ובמיוחד כמות ההקבלות הרבה שהראה שקיימת בין דברי הרשב"א לבין דברי החינוך, ויאמרו כי המסתבר יותר הוא שמחבר ספר החינוך אינו ר' פינחס הלוי מברצלונה אחיו ורבו של הרא"ה — אלא אחד מתלמידי הרשב"א²⁶.

יעקב שמואל שפיגל

26 אוסיף בשולי הדברים ידיעה מעניינת שנחתדשה לי מאז, הואיל ואף היא עוסקת במחבר החינוך, והיא לא צויינה למיטב ידיעתי ע"י העוסקים בנושא. ר' שלמה דב הכהן שפרינץ בספרו שו"ת לשד השמן (ורשה תרל"ח) בחלק יו"ד סי' א פרפרתו ו (דף ה ע"א טור שני) כתב: "והנה ראיתי לבעל הסמ"ק (מכונה בשם ספר החינוך)", ואח"כ הוא מעתיק מדברי ספר החינוך בפרשת נשוא; לכאורה משמע שהוא סבור כי מחבר החינוך הוא בעל הסמ"ק, דעה שלא שמענוה עד עתה, וקשה להבין על מה היא סומכת. אולם יתכן מאוד שהוא אינו מתכווין בתיבות 'לבעל הסמ"ק' לרמזו שר' יצחק מקורביל בעל התוספות הוא המחבר האלמוני של ספר החינוך, והאמת שגם לשון המשפט לפי פירוש זה מגומגמת; כוונתו היתה לכתוב רק 'והנה ראיתי לבעל ספר המצוות הקטן המכונה בשם ספר החינוך', לעומת ספר המצוות של הרמב"ם בו הוא עוסק בהרחבה באותם עמודים (ויתכן אף שהאות ק' ב'סמ"ק' כאן אינה אלא ט"ס).